

CULTURA CREȘTINĂ

APARE, CU EXCEPȚIA LUNILOR IULIE ȘI
AUGUST, LA 10 ȘI 25 n. A FIECĂREI LUNI.

Abonamente:

Pe un an: cor. 10.

Pe 1/2 an: cor. 5.

În străin.: cor. 12.

Numărul 50 bani.

REDAȚIA:

Dr. Ioan Sâmpăleanu, Ștefan

Roșianu, Dr. Alexandru Ni-

colescu, Dr. Alexandru Rusu și

Dr. Ioan Coltor.

Redacția și Admi-
nistrația:

»Cultura Creștină».

Balázsfalva.

Încă o fundațiune princiară.

Deși în decursul istoriei, care ne reoglundește fazele de dezvoltare prin cari a trecut neamul nostru românesc, nu este o singură epocă, în care să nu găsim probe hotărâtoare despre puterea de viață a acestui neam, parecă totuș nici una nu ne-a hărăzit atâtea și atât de luminoase dovezi despre aceasta, ca tocmai epoca în care trăim. Ce-i drept, trăim vremuri, în cari cumpăna valorilor omenești și naționale fluctuează încontinuu, în cari indivizii și neamurile simțesc nevoia unor forțări deosebite pentru a-și putea valida, în măsură recerută și cu aplomb, drepturile ce au la o existență, — dar putem spune cu mândrie că neamul nostru, și în aceste vremuri, dă cele mai frumoase dovezi și cele mai depline garanțe despre trăinicia sa.

Nu ne gândim acum la cuminenția providențială care, cu o preînțeleaptă prevedere de stat, cârmuește soarta regatului român, nici la ținuta cu adevărat bărbătească și eroică, la acele jertfe aproape supraomenești, pe cari le aduc frații noștri de sânge pe câmpurile de luptă, ci ne gândim la fapta luminoasă a unuia dintre cei ce au rămas acasă, la gestul princiar al dlui Dr. Teodor Mihali, unul dintre cei mai de samă conducători ai neamului nostru în aceste vremuri.

Dl Dr. Teodor Mihali — dupăcum ne spune însuș episcopul eparhiei gherlene —, a testat întreagă averea sa imobilă, în valoare de circa un milion de coroane, episcopiei de Gherla, pentru ca venitele ei să fie întrebuințate spre scopuri culturale și de binefacere românești. În această faptă, prin care dl Mihali intră în seria marilor binefăcători ai neamului nostru, asigurându-și recunoștința lui veșnică, și care vine atât de repede

după fapta similară a păr. Moldovanu, oricine trebuie să vadă ceea ce vedem noi: o manifestare puternică și cu adevărat vitală a puterii noastre de viață românească. Și opinia noastră publică, putem zice româtimea întreagă, a simțit aceasta întocmai, descoperindu-și capul în fața iubirii de neam a familiei Mihali, manifestate într'un mod atât de grăitor.

Cum însă această frumoasă manifestare a iubirii de neam s'a făcut din partea dlui Mihali prin mijlocirea bisericii, și anume a bisericii noastre unite, în fapta dsale nouă ne place să vedem și un alt moment, care credem că poate, și că e bine, să fie exploatat în favorul acestei biserici. Imprejurarea că binefăcătorul de acum, nu este preot, ci mirean, și încă un mirean, în sentimentele curate românești ale căruia, — fiind dl Mihali chiar prezidentul clubului naționalităților din parlamentul ungar —, nime nu poate să se îndoiască, și că acest mirean atât de român a crezut că donațiunea ce-o face neamului său e bine asigurată, dându-se prin mijlocirea bisericii sale unite cu Roma, ne poate servi ca o dovadă mai mult, că n'au dreptate ceice se îndoesc despre caracterul românesc al acestei biserici... Și dacă din fundațiunea dlui Mihali nici un alt bine nu ar urma pe sama acestui neam, decât numai aceea, că românitatea bisericii noastre unite ar trece în conștiința și convingerea tuturor, noi am fi pe deplin mângăiați.

Stăpâniți de aceasta îndoită bucurie, procurată prin nobila faptă a dlui Dr. Teodor Mihali, ne gândim cu mândrie la rolul frumos ce Dumnezeu a rezervat bisericii și neamului nostru, care are fii de talia dlui Dr. Teodor Mihali.

REDACTIA.

Bucuria în lumină creștină.

Bucurie? Bucurie?! Cum vii tu reprezentant al bisericii, al sectei urgisite preoțești, care predică despre post, înfrânare, rugăciune, viață austeră, iad, pedepsele lui Dumnezeu și miroasă pretutindenea păcat, ispită, diavoli, cum vii tu om retrograd, care te închizi înfumurat în casa dogmelor tale glaciale și privești cu un dispreț suveran lumea minusculă, ceata muritorilor de rând din jurul tău, cum vii repet să ne vorbești de bucurie? Să mă ierți, ești, paremi-se, mare fariseu! Cum cutezi tu să afișezi o astfel de temă, să lansezi un astfel de principiu, tu care slujești unui Dumnezeu așa de respingător, unui Hristos pălid,

unui *Mântuitor* cu mâni sângerânde, unui *Galilean* cu fața suptă, ce își află mângăierea în geamătul înăbușit al plăcerilor sugrumate, unui *Dușman* al bucuriei, cu mâni secătuite de sânge, unuia, cu un cuvânt care e *simbol* al negațiunei vieții, *blăstemul* vieții?? Fugi încolo și dă-ne pace. Prinde în capcană pe alți naivi, dar nu pe noi, sau atunci lapădă-te de haina preoției, căci nu te prinde. — Și totuși, cu îngăduința voastră sau și fără a voastră, domnilor materialiști, edoniști, socialiști, cutez să vorbesc în *calitate de preot*, despre bucurie, și să mă ridic *în numele creștinismului* ca apologet al bucuriei. Am dreptul s'o fac! Drept întemeiat pe întreg trecutul bisericii creștine, drept întemeiat pe învățătura creștinească, pe învățătura și pilda vieții Mântuitorului, pe care l-ați batjocorit mai adineaori în chip infam, cu buze blasfeme.

V'am zis, că am drept sacro-sanct istoric, să trag sabia pentru apărarea bucuriei. Nici o învățătură n'a fost mai tare pusă în practică și mai cu înverșunare apărată din partea mai marilor bisericii ca și aceasta. V'o dovedesc cu istoria în *mână*.

Despre eremiții din Tebaida, zice Rufin scriitorul, că erau pururea veseli și plini de bucurii sufletești, de cari puțini oameni gustă pe pământ. Nici unul dintre dâșii nu eră supărat și dacă vre-unul s'ar fi arătat trist, abatele Apoloniu știrică numai decât pricina. Le spuneă lor adeseori, că omul care își pune *mântuirea în Dumnezeu și nădejdea în ceriu*, nu trebuie să fie supărat. Păgânii au motiv de a se năcăji, Jidovii de a plânge și a se văita și păcătoșii de a se supăra; dreptii trebuie să fie dimpotrivă veseli și fericiți. *S. Antoniu cel mare*, ne spune biograful său s. Athanasiu, care a trăit 105 ani, eră pururea vesel, așa că vizitatorii străini ușor îl recunoșteau de pe strălucirea feții sale, din mijlocul cetei numeroase a călugărilor. *S. Vasile cel mare*, acest om fără carne și aproape fără sânge, după zisa s. Gregoriu Nazianzenul, eră și dâșul pururea senin, vesel, blând, cât îl puneă în uimire pe învățatul păgân Libaniu. S. Bernard, doctor mellifluus, eră veselia întrupată. Dacă, după spusa cutărui episcop, amabilitatea ar puteă scrie cărți, s'ar exprima numai în felul cum s'a exprimat acesta. Să mai pomenesc de s. Francisc de Assisi, acest *virtuos* al bucuriei, acest *frate-veselie*, pe care un acatolic, Iulius Hart, l-a poreclit cel mai fericit om din lume: „Hans im Glück“? Să-l mai pomenesc pe dâșul, care în regula ordului său franciscan prescriă contra ispitelor trei mijloace: rugăciunea,

ascultarea și *bucuria* în Domnul, și care chiemă melancolia boală babilonică, căci te trage spre babilonul lumii acesteia? E de prisos! Scrutați vieța tuturor sfinților, fie răsăriteni, fie apuseni, și scrierile lor și veți vedea, trecând prin toate faptele lor, prin toate fazele vieții lor, prin gândurile lor, același fir roșu al *bucuriei*, cununa capului lor, floarea vieții lor... Bucuria e așa de organic concrescută cu creștinismul cât „Pastor Hermae“ din veacul al doilea putea da tuturor creștinilor sfatul: „Depune tristeța, ea este sora bună a îndoielii și mâniei; ea supără pe Spiritul Sfânt și-l alungă. Îmbracă haina bucuriei, pururea scumpă și plăcută lui Dumnezeu și veselește-te în dânsa. Căci cel vesel pururea face binele, se cugetă la bine și disprețuiește supărarea. Curăță-te de tristeța stricăcioasă și vei lăuda pe Dumnezeu și toți vor lăuda pe Domnul, cari lapadă tristeța și se înveșmântă cu toată bucuria.“

Drept are deci s. Thoma, când zice despre sfinți în general: „Semnul caracteristic al tuturor, cari au dus-o până la iubirea desăvârșită alui Dumnezeu, e o bucurie excepțională și neclătită, o veselie așa de surprinzătoare, constantă, nesilită ca a copiilor, cât fiii acestei lumi, cari îmbibați de prejudeții, nimeresc să apuce în mijlocul acestor suflete, se simt ispitiți să se smintească. Oricine le vede, recunoaște și numai de pe exteriorul lor, că purtarea nu le atârnă dela lumea, ce le înconjoară, ci zbucnește din adâncul inimei lor; din inimă, fundamentul căreia nu ușor îl clatină vre-o furtună, după ce și-au clădit odată vieța pe *Dumnezeu*, sol așa de ferit de puterile elementelor. De Dumnezeu n'au să se teamă, cu sine sunt împăcate: de ce n'ar fi deci vesele?“

Dar să merg la izvor și să-ți arăt, că învățătura creștină, cumulată pe paginile sf. Scripturi nu e străină acestei doctrine. Tocmai dimpotrivă! Sunt ferm convins, că vei fi atunci cevași mai indulgent față de mine ca preot, ce îmi țin de datorință să apăr legitimitatea bucuriei.

Îți voiu cită înainte de toate pasagii din epistolele S. Apostol Pavel, acest vas ales alui Hristos.

Au nu zice dânsul în epistola către Romani: „că nu este împărăția lui Dumnezeu mâncare, și beutură, ci dreptate și pace, și *bucurie* întru Duhul sfânt“ (14, 17.)? Iar în epistola către Galateni, că „roada duhului este dragostea, *bucuria*, pacea, îndelungă răbdarea, bunătatea“ (5, 22.)?

Nu zice tot el, apostolul gîntilor, în epistola către Filipeni: „*Bucurați-vă* pururea întru Domnul, și iară zic, *bucurați-vă*“ (4, 4.)? Și nu dă iarăș tuturor creștinilor, rețeta aceea minunată, panacee contra tuturor relelor și persecuțiilor: „Ca niște în-tristați, iară *pururea bucurându-ne*, ca niște săraci, iară pe mulți îmbogățind, ca nimica având și toate avându-le“ (2 Cor. 6, 10.)? Nu vezi dragul meu că bucuria sufletească e dogmă fundamentală a creștinismului înaintea acestui Apostol favorit alui Dumnezeu?... Foarte bine! Dar ce zice Mântuitorul, ce zice vieța și pilda lui? Vei putea împacă bucuria și crucea lui, doi antipozii?... Ce zice Mântuitorul??

S'ar putea oare, ca acel Mesia, care a binevoit să se nască *prunc* în sânul Mariei, acel Mesia a cărui naștere au vestit-o lumii corurile îngerești între cântări și imnuri de laudă, acel Mântuitor care captivă și trăgea după sine cu o singură privire pe învățăceii și muierile evlavioase ce-i serviau, și de pe buzele căruia sorbiau masele cu sete fiecare cuvânt, pe care-l urmau pretutindenea și voiau să-l proclame rege a lui Israil, s'ar putea zic să fie dușman al bucuriei? E cu neputință! N'a fost el acela, care i-a dus pe apostolii săi la nunta din Cana Galileii și-a făcut chiar minune să poată numai sporî veseliea conmesenilor? N'a proclamat el înaintea Fariseilor dreptul apostolilor de-a se bucura: „Au doară pot fii nunții jeli, până când este cu dânșii mirele?“ (Mateiu 9, 15.). N'a zis el către apostoli: „Acestea am grăit vouă, ca *bucuria* mea întru voi să rămâie, și *bucuria voastră* să se plinească“ (Ioan 15, 11) și: „Eară acuma la tine vin și acestea grăiesc în lume, ca să aibă *bucuria* mea deplin *întru sine*“ (Ioan 17, 13.). Da preastimate dle, în învățătura Mântuitorului acestuia al lumii întregi nu affi nici urmă de melancolie, de pesimism omorîtor de suflete. E pace și bucurie și seninătate pretutindenea în vasta împărăție a învățăturilor sale cerești! Mă mai acuzi așadară că mă îmbulzesc pe nedreptul, preot fiind, la masa plină cu bună-tăți a bucuriei? Mai ai curajul să mă timbrezi de fariseu?... Dar cum să-mi explic legătura între Cruce și bucurie, între Calvar și veselie? Pot armoniză aceste două? Da, la prima privire, Crucea cu liniile sale severe, fiind făurită din lemn desfrunzit și despoiat de ramuri, nu-i simpatică, recunosc și eu, și e oarecum în chip spontan simbol al durerii. Dar socotește totuș, că prin proporționalitatea formelor sale, prin vînjoșia brațelor bine încheiate e simbolul învingerii contrastelor, sim-

bolul soluției acestora, e chipul puterii ce năzuiește în sus, e chipul bărbăției statornice. Crucea, aievea, îți aduce aminte, de un Dumnezeu, care moare luptând contra dușmanilor mântuirii, bucuriei, moare luptând și *învinge* murind. Iată crucea devenită: Simbol al învingerii, steag al biruinții, deci steag al bucuriei celei mai legitime, încununată de aureola cea mai splendidă a învierii. Ți groază și acuma de ea?

Dar parecă tot nu-mi convin multele abnegatii și înfrânări și posturi ce le predică creștinismul vostru, biserica voastră! Să mă crezi, țin să-ți ripostez, momentan, să mă crezi pe cuvânt, că toate acestea țintesc tocmai spre stărnirea și cultivarea bucuriei. Te miri? „*Egoismul*, scumpul meu, e murdăria, e sclăvia, e mizeria, e greutatea, e aerul corupt al vieții sufletești, zice englezul Faber, și înfrânarea (abnegațiunea) e scăparea de toate acestea; e de mirat deci, dacă ea ne procură bucurie?” Cugetă-te bine asupra acestei propoziții, meditează adânc asupra înțelesului ei și vei vedeà, că așa este. Se cuprinde în ea mărgăritar de mare preț. Creștinismul, da, predică înfrânare, pretinde să ținem cumpăt în plăceri, să ne ferim de bucurii păcătoase. Dar asta o pretinde și mintea sănătoasă și igiena, la care pretinzi, că ții atât de mult. Orice necumpăt, orice exces procură doară numai desgust și greață. Plăcerile neînfrânate sau desfrânate ale simțurilor nimicesc numai bucuria vieții; îl nimicesc pe om, îl ruinează. A spus-o doară până și Goethe, de altfel destul de liberal, că numai spiritul sever al disciplinei și al jertfei poate pune baza solidă și adevărată a unei vieți sănătoase, fericite, vesele, zicând:

„Aber wenn du das nicht hast
Dieses Stirb und Werde
Bist du nur ein trüber Gast
Auf der dunkeln Erde.“¹⁾

Da trebuie să murim mai întâiu, să înmormântăm pe omul cel vechiu din noi, și-apoi numai să devenim și noi ceva; să omorîm egoismul, care ne mână spre toate păcatele, și ne sărăcește cu desăvârșire sufletește. E absurd să pretinzi libertate deplină! Doară bine observă și Ruskin, că legile înțelepte și sila legitimă nu-s cătușe pentru un neam nobil, ci dimpotrivă o panțiră, o pavază, care deși apasă, totuș dă pu-

¹⁾ „Dar dacă nu poșezi acest *a murì și a devenì*, ești numai oaspe trist pe acest pământ“.

tere și scut. Repet deci, că poruncile, datorința, ascultarea nu-s dușmani și piedecă a libertății, ci paznici și chezășie a adevăratei libertăți îndrumate pe calea cea bună, sunt solitoare a bucuriei. Iar ce privește în special morala severă a creștinismului față în față cu vieța sexuală, permite-mi să-ți spun, că foarte bine face, când menține un punct de vedere rigid. Doară și *Pestalozzi* spunea, că e nevoie de o educație de fier a voinții, de o călire a acesteia, pentru ca să fie în om o putere, un stăpân capabil să înfrâne pofta sexuală ce se trezește în dânsul și care să o lege, dacă e nevoie, cu lanțuri. Cu drept cuvânt zicem dară, tot privitor la acest punct, cu Fr. W. Foerster, că creștinismul nu omoară pornirile firești ale omului, ci le regulează numai, le curăță, le lămurește și le înalță; pe când, cei ce predică desfrâu, sufoacă voința, sufoacă personalitatea superioară din om, sufletul, și *le îneacă în carne*. Cum vezi, nici unul din aceștia doi nu e preot și totuș ambii sunt deplin de acord cu învățătura creștină! Repet deci încă odată, că bucurie deplină vor gusta în vieță numai cei ce din tinerețe au fost crescuți în spiritul unei discipline severe, a căror caracter l-a oțelit o mână de fier, l-a dedat la iubire de jertfă, l-a deprins să se învingă pe sine și în bine și în rău, căci vieța este grozavă, realitatea aspră și dură, și lupta vieții e chiar brutală de multeori.

Ei bine! M'am cumintit! Creștinismul vostru proclamă principiul bucuriei, îl apără, recomandă bucuria tuturor, și văd, că între dogmele lui și între bucurie, la care țin așa de mult, eu, tu, toată lumea, nu e nici o contradicție, nici o discordanță. Dar tot nu mai lămurit încă, unde pot afla eu bucurie *mai vartos*? Unde?? Imi pare bine de această întrebare sinceră, ce iasă din adâncul inimei tale. Bucuria, dragul meu vei găsi-o înainte de toate în religiunea creștină, în sânul bisericii noastre creștine. Da, dragul meu! Cugetă-te numai la importanța extraordinară în punctul acesta al *rugăciunii*, care după zisa sf. Ioan Gurădeaur este azil pentru orice durere, este fundamentul veseliei, izvor permanent de fericire stabilă, mamă a filozofiei, și pe care ne-o recomandă și sf. Iacob zicând: „De pătimește rău cineva întru voi? să se *roage*; de ieste cineva cu inimă bună? să *cânte*“ (Iacob 5, 15.). Nu înseamnă oare a te rugă, a *espiră* mizeria și miazmele vieții și a *respiră* aerul curat al înălțimilor, puterile unei alte lumi superioare? Cugetatu-te-ai la faptul, că taina pocăinții este ventil

pentru desgustul vieții, pentru scârba ei, pentru apăsarea groaznică a vinei, a păcatului? Bună, admirabilă rețetă ne-a dat doară cartea „Imitația lui Hristos“, probată prin experiența de toate zilele, că izvorul bucuriei permanente este înaintea de toate conștiința liniștită și împăcată cu Dumnezeu. Cugetatu-te-ai te întreb iarăș la bucuria imensă sufletească ce derivă din preasfântul sacrament al altarului, unde Dumnezeu se împreună cu sufletul, îi dă sărutare cerească, îl umple de toate bogățiile și de toată mângăierea? Cugetatu-te-ai ce bucurie sublimă și potolită ascund în cutele lor *cântările* noastre liturgice, solemnitatea și maiestatea și înțelesul mistic al slujbelor noastre? Ce poezie rugăciunile câte se perândă în biserică preste an? Fiecare serbare: Crăciunul, Paștile șcl. au rezerve inepuizabile de alte și alte desfătări curate! Cu adevărat numai maica bună și sfântă, biserica, poate să ne îmbucure deplin.

Dar abstrăgând dela aceste vor fi și alte izvoare ale bucuriei?! Abstrăgând dela acestea? Zi mai bine *paralel* cu acestea! Da paralel cu acestea, laolaltă cu acestea, sunt și alte mijloace de recreare sufletească, de bucurii sufletești. Acolo e înaintea de toate contemplarea atentă a minunilor dela tot pasul din natură, această carte deschisă a dumnezeirii. Fiecare găngănie, fiecare picur de apă, fiecare fir de iarbă îți spune o poveste minunată despre înțelepciunea nemărginită și bunătatea nespusă alui Dumnezeu. — N'a avut admirație pentru natură și *Mântuitorul*? — Acolo e mai apoi sportul în aer liber, care înviează toate puterile trupului și le regenerează. Acolo e înaintea de toate și mai ales, altruismul cel mai desăvârșit și desinteresat, procurarea fericirii pe sama altora prin daruri, surprize vesele, ajutor venit la timp, alinare a suferințelor, cercetare în timp de boală. Cu cât vei fericii mai mult pe alții, cu atât vei fi însuți mai fericit, cu o viață mai veselă și mai mulțămită. Iată cheia tainei fericirii! Mai sunt și alte mijloace? Mai sunt: cultivarea cântărilor fie religioase, fie profane, dar cu conținut nobil; cetirea cărților alese, conversarea cu oameni de oamenie, de-o probată evlavie și cu cunoștințe și experiențe solide și multe altele. Sunt așadară și alte mijloace, dar principalul e o *conștiință liniștită pururea, pururea împăcată*. Iată de ce toată pedagogia, toată educația, trebuie să țintească înaintea de toate la cultivarea sufletului, a inimii, a caracterului, pe care trebuie să-l lămurească, să-l curețe, să-l înalțe în sfe-

rele curate ale adevărilor veșnice, în veci neclătite, și numai mai apoi la cultivarea minții!.. Altcum n'ajunge la nimica!!

Și acum, dragul meu domn, te părăsesc. Din adâncul convingerii mele de preot, de stegar în oastea lui Isus Hristos, zic ție și altora: *Bucurați-vă*, dar numai în Domnul. Bucurați-vă pururea, căci aceasta este voința lui Dumnezeu ¹⁾.

Dr. ALEXANDRU NICOLESCU.

Războiu și religione *).

Precum zdrobește viforul pădurea de primăvară, ori cutremurul de pământ Sicilia înflorită. așa zguduie furia războiului din temelii cultura omenească. Ne cearcă în haina durerii și a suferinții, a chinului și a jelier; ne lovește ca o bătaie alui Dumnezeu, care prefăce în case mortuare sute de mii de familii ale Europei; răscolește totul și se așază pe suflete ca un mare vâl de întunec, ca un non-sens, ca o brutalitate ce înnebunește, și duce la desperare și care revoaltă deopotrivă și mintea și inima.

Această mare pată de întunec, această înfiorătoare realitate ne cearcă din vreme în vreme: se lasă asupra omenirii, cu logica unui anume blăstăm istoric, pentru ca prin perirea milioanei, *tributul păcatului*, care este ruină și moarte, să fie plătit. A venit acum și la noi, și chiar din grația țarului păcii, în haina sângeroasă a celui mai mare războiu mondial. Că va fi cândva o vreme, și că va trăi cândva vre-o generație, care să se laude cu înalta cultură a păcii, nu știu; dar eu din tot sufletul suspin acea epocă saturniană, precum și acum rostesc cu umilință rugăciunea ecteniei: Miluește-ne pe noi Dumnezeule, și ne păzește de ciumă, de foamete... și de războiul cel dintre noi! Cu acest prilej nu vreau să mă ocup însă de problema unui mai bun viitor, că oare fi-va vre-odată pe pământ pace eternă, și nici de aceea că oare religionea ajută

¹⁾ Cine vrea să-și dea seamă de înșămăntatea bucuriei pe toate terenurile vieții, în lumea trupeză și în lumea sufletească a darului, citească cartea lui *Kepler: Mehr Freude*.

*) Impotriva obiceiului nostru de-a umplea coloanele cu traduceri, de astădată facem loc cu plăcere acestei traduceri a vorbirii — pe cât de actuale pe atât de potrivite cu spiritul revistei noastre —, pe care a ținut-o, înaintea unui public ales din Budapesta, vestitul episcop al Albei-Regale. Traducerea e făcută cu știrea și învoirea păr. episcop. *N. A.*

și întrucât năzuințele acțiunii de pace; nu mă extind nici la aceea, că sufletele religioase și mistice ce atitudine au luat față de problema războiului; deocamdată *privesc numai prezentul greu și în acest greu prezent vreau să desvălesc simțirile și reacțiunile, luptele și biruințele sufletului religios, și vreau să trezesc în conștiința noastră acea putere, care și în chaosul războaielor caută spre ceriu, și în întunecătura spre stele, și care nu naufragiază nici în lupta cu un vifor mondial.*

Războiul în istoria omenirii, în vieța popoarelor, este socotit ca *ultima ratio* și se numește categoria forței; dar este evident că în această ultimă rațiune, din rațiune nu e nimic, și că această categorie nu e categoria minții, ci categoria pumnului. Firește, când forța brutală își împântă ghiarele de uliu în viul neamurilor, sufletul poate să reageze în multe forme: vor fi, cari se tulbură în credința lor pusă în Dumnezeu și în ordinea morală; se vor găsi sceptici, cari văd în războiu prezintarea omului-animal fără de învălișul culturei; vor fi suflete triste, cari au pierdut mult și cari se revoaltă împotriva acestei barbarii a culturii; se vor găsi și de aceia, cari spun puține, dar pânăcând părul li-se albește, sufletul li-se întunecă de gânduri sinistre. *Totuș reacțiunea proprie și radicală a sufletului religios va fi aceea, că orice s'ar întâmplă, el nu abdice de Dumnezeul său, și în fața oricărui brutalități, torturi, lovituri și suferințe opune credința neclintită, care la întunecătura răspunde cu lumină, la chaos cu idealurile ordinii și ale frumseții, iar la o lume zdruncinată, cu nădejdea și credința unei mai frumoase vieți, spirituale, dumnezeesti.* Omul religios nu lasă din cauza întunecăturii mâna lui Dumnezeu; ci chiar fiindcă e întunecat, o prinde mai bine; la negațiune nu răspunde cu negațiune, ci afirmă; în cufundare nu se coboară, ci se ridică. Așa-i ca paserea, care, când tai creanga de sub ea, nu cade, ci se ridică în văzduh. Și omul, chiar fiindcă nu poate abdice de idealurile sale, se retrage cu aceste ideale într'o lume superioară: se refugiază la Dumnezeu.

Cum s'au destrămat idealurile de artă, păzite de cultul neamurilor? Ce s'a făcut cu templul muzelor, unde peregrinam, spre a fi inițiați în tainele frumosului, unde, privind operele de artă simțiam atingerile geniului, ne curățeam și ne nobilitam? — Ce-a ajuns etica noastră, știința și practica virtuților, a valorilor sufletești și a marilor datorințe, cari ne vorbesc despre iubire, desinteresare, abnegare și jertfă, și a căror prim-

postulat, aproape naiv, este că ce ție nu-ți place, altuia nu-î face!? Ce va fi din toate aceste în fanatismul măcelului general? Ce va ajunge istoria noastră, acea luptă, în care omul introduce valorile sale omenești în lume, această succedare brută, în care și-le imprimă cu sângele inimii și le fixează cu puterea pasiunilor sale. Intrebarea ce mi-se pune acum este: Ce să fac? Să devin sceptic? Să fixez cruzimile bestiale ale omului-animal, bucurându-mă în taină pentru zdrănuirea tuturor valorilor lui culturale și pentru înfățișarea golătății sale animalice? Să văd o iluzie și o minciună în cultura, ale cărei opaițe le sting valurile murdare și pline de sânge? Nu, nu pot face aceasta; căci doar îndoiala, și iluzia sunt sfârșitul, sfârșitul nărod, nirvana. Trebuie, că lumea aceasta să aibă înțeles și că idealismul cel mai curat să fie în aceeaș vreme și cel mai real. Chiar de aceea, din chaos mă transpun în frumseța eternă, din domeniul voințelor furibunde în acela al bunăvoinței definitive, din răul ce se lățește în binele biruitor, din nimicinicie în marea realitate! Cu un cuvânt, *din întunerecul și lipsa de înțeles a vieții, ce mă încunjoară, fac înălțarea necesară și care singură se poate înțelege, și mă refugiez la binele biruitor, la Dumnezeu, Zu dem ruhenden Pol in der Erscheinungen Flucht.*

Pe el îl prind și în el mă odihnesc. Nu pot altfel. Chiar punctele întunecoase ale lumii și ale vieții mă îndreaptă spre el și oricât s'ar părea a fi o contrazicere, e sfânt ales, că aceste puncte întunecoase sunt felinarele mele; ele îmi luminează calea. *Man muss blind sein, um Gott zu sehen*, zice un mistic din evul de mijloc, ceea ce înseamnă că sufletul meu se trezește în întunecimea vieții și de acolo se îndreaptă spre dânsul.

Cel mai mare întunec nu este chinul și suferința, nu brutalitatea și tiranismul, nu războiul și moartea, ci întunecul cel mai mare ar fi aceea, dacă n'ar fi Dumnezeu. Căci dacă este Dumnezeu, oricât de mult m'ar zdrobi chinul, ținta mea, rostul vieții și idealurile-mi sfinte vor fi mântuite.

Numai cât Dumnezeu nu este un tătuc bun, cu barba frumoasă și albă ca zăpada; nici nu este o maiestate dulce ca o turtă de miere, cum și-o închipuie sufletul de copil, ci e Domnul nemărginirii, spiritul luptelor și al evoluției. El e Dumnezeul luminii și al razelor de soare, dar e și Dumnezeul războaielor, cum zice psalmistul: *Dominus tamquam vis pug-nator, omnipotens nomen ejus.*

Prima reacțiune a sufletului religios față de cruzimea și întunerecul războiului este, că *așază în lume o credință mare, neclintită; în lupta elementelor face să se resimțeasca spiritul și sufletul; prinde mâna aceluia, pe care nu-l vede; se încrede într'ânsul, se încrede în aceea, că această mână va tocmi chaosul în cosmos și că va înălță și fericii sufletele ce se lipsesc de dânsa.*

Dar voi putea eu oare s'o duc în lumina acestei credințe mărețe, aproape reci, și în slujba grea, unde domnește majestatea infinită, — unde cuvintele de ordine ale legii și datorinței resună ca și cum s'ar crepă stâncile de granit ale muntelui Sinai, și ca și cum s'ar auzi uruitul pietrilor grele ce cad? Voiu persevera eu în aceasta aspră credință în ceasurile grele și triste ale vieții, când mi-se stinge orice lumină și moartea îmi răpește iubiiții? Când crudelitatea își ține orgiile și pe sufletul meu se lasă întunerecul jelei aprinse? Cum voiu descoperi eu privirea iubitoare a Părintelui meu ceresc în orbitele întunecate ale morților mei, cum voiu găsi eu mâna lui de părinte în ranele deschise ale eroilor mei, și cum voiu recunoaște glasul lui părintesc în ciocnirile de pe câmpul de luptă. Acolo să caut bunătatea unde se calcă în picioare vieața și bunăvoința, acolo, unde stăpânește tirania? Acolo se bănuiesc eu prevedință, unde se plimbă furiile războaielor și unde pasiunile omului uitat de sine îmi zdrobesc toate valorile? Eu caut, ce-i drept, bunătate, milă și îndurare, — caut pe Dumnezeu care îngrijește de toate; dar unde-l găsec pe acesta?

Înțeleg tânguirea acelei biete femei, care în epistola-anonimă îmi scrie aceste:

Pentruce ne-au înșelat pe noi, pentruce ne-au vorbit de cultură? Pentruce a murit Domnul Isus Hristos — *pentru aceasta?! Ori a mai avut lumea cândva vre-un lucru mai scârbos ca acesta?! Și mai de mult au fost măceluri înfricoșate, dar ni-s'a spus că aceea a fost vrâsta de sburdălnicie a neamurilor și că azi e altcum. D'apoi unde — întreb eu — unde și cum e azi altcum?! Altcum, da: de o mie de ori mai rău și mai scârbos!*

Simțesc, că multe, foarte multe suflete chinuite se tânguie astfel, și știu că de grozăviile morții se albesc perii capului și se întunecă sufletele. Dar ea mi-a trimis în aceea scrisoare, alăturat, și un articol, în care preotul castrens Deckert descrie cum umblă pe câmpul de bătaie saniteții și preoții și în cine

este cât de puțină vieață pe acela-l trezesc, îl înviorează și îl transportă; cu cei ce mor se roagă și le dau ungera de pe urmă; și apoi continuă: „Dumnezeule, câtă bunătate și milă este în inima oamenilor în clipele mari ale suferinței comune! Cu ochii proprii am văzut cum un cazac rănit a sărutat fața vecinului muribund, a unui soldat dușman, și cum i-a făcut pe frunte cu degetul său semnul sf. cruci, când acela și-a închis ochii pentru vecie!” Și când citesc aceasta, mi-se pare, că în adâncimile sufletului meu întunecat se aprind parcă stele și sorii strălucitori ai bunătății ce biruește lumea își îndreaptă lumina asupra mea și mă conving, că *puterea biruitoare a lumii suferinde și nemiloase nu poate fi altceva, decât sufletul bun*. Răul trebuie subjugat cu suflet. Armonia din lume nu stă în aceea, că să nu fie rău, ci în aceea, ca să fie suflet și că răul să-l biruim cu sufletul mai mare, mai bun, mai nobil și mai iubitor.

Mă întrebi, doamna mea, că unde este în lume proiedința și că nu-i rușine, scandal și barbarie acest carnagiu? Răspunsul meu este: cum să nu fie; ne și dăm osteneala ca să dispară aceasta pată neagră de pe fruntea omenimii; dar câtă vreme nu putem evita răul, trebuie să fim tari, ca și în chin și mizerii să putem fi cu sufletele înălțate. Calea evoluției este calea măsurării puterilor și deci și a ciocnirii acestora și puterile se încoardă și pâraie, — lăncezesc și se înlocuesc cu altele. Vremea toate le macină și pe urmele vremii pășește *Fratele Moartea*. Sfântul Francisc și morții îi zicea frate, *Fra-Morte*; mâna-i osoasă se ascunde sub fiecare cunună de mireasă și suflarea ei o simte și fața îmbujorată de copil. Fără lupte și războiu n'a fost încă lume. Lupte geologice au creat noue lumi, lupte istorice au desemnat noue harte geografice; pluguri brăzdează, ară sub pâne pământul; plugurile de ghiață ale glecerilor au lucrat munții pe sama culturii; nu-i deci nici o minune, că plugurile războaielor dintre neamuri brăzdează inimile; dar pe ruinele inimelor înfrânte și pe povârnișul sufletelor măcinate flutură stindardul unor noue vremi și a uncr noue culturi.

Cultura noastră este sentimentală, molatică și religiositatea noastră încă devine tot mai slabă în urma slăbirii nervilor. Sufletul ne este blazat și nu prea cearcă după rostul vieții. Desfătarea, confortul și comoditatea îl mulțumesc; cea mai mare grije e să aibă bani și să-și poată împlini poftele. E și

egoist și crudel; nu cunoaște frate, ba despoaie chiar pe cine numai poate. *Ori nu putem noi să ne gândim cu tot dreptul, că într'o atare lume moleșită, chinul și suferința, ba chiar și războiul, au ceva misiune mai înaltă,* — nu putem să ne gândim că în viforul catastrofelor este sufletul lui Dumnezeu și acela curăță atmosfera infectată, — că acela întoarce cu plugul războaielor ogorul plin de polomidă și de putreziune al culturii spre o înprimăverire morală?! Cu biciul său, cu flacările șuierătoare ale focului de războiu și ale suferinței el măsoară omenimea uitată de Dumnezeu și cufundată în plăceri. Cu bățul său de fier lovește în castelele de hârtie ale ideologiei materialiste, care nu găsește sufletul, dar nici nu-l produce; sguđuie societatea rafinată și cu sentimente antisociale, care a ignorat adâncurile sufletului omenesc și și-a pus de ideal al vieții plăcerile, desfrâul și păcatul. În sufletele noastre blazate și amețite el tună puternicul său *Sursum corda* și cultura moleșită și sentimentală o ridică la o credință și nădejde plină de putere și la o concepție superioară. Pământul, terenul culturii, s'a cutremurat și din adâncimile lui, răsare o lume mai bună.

Din adâncurile sufletului *se desprind sentimente calde, pline de foc* și respiră spiritul jertfei și al eroismului. Simplii noștri fii devin eroi, cari nu știu vorbi, dar știu să lucreze, cari au un singur gând: să lupte și să biruiască dându-și pentru aceasta totul, chiar și vieța. Și precum pe ostașii noștri sufletul desmorțit îi face capabili de jertfe mari, aproape supra-omenești, tot așa ne încălzim de sentimente noue și noi, cari nu stăm în focul războiului, dar căldura sufletului o simțim. Se topește în noi indiferentismul rece, și iubirea, bunătatea și mila, moaie, împreună și lipește deolaltă inimile, și nu numai inimile, dar și clasele sociale și partidele. S'a stins pentru câțeva vreme flacăra luptelor de clase și Dumnezeu brăzdează societatea omenească cu plugul suferințelor, pregătind o nouă primăvară a spiritelor.

Dar ne și trebuie aceste; trebuie ca ploaia sângelui să verze foc în lumea întreagă; *sângele este doar un foc de ordin mai înalt.* Trebuie, să ne trezim, să ne înoim; trebuie ca un nou spirit, spiritul de Rusalii al dragostii, să ne ia în stăpânire.

Trebuie să ne trezim înainte de toate la conștiința marilor interese comune și a frățietății, care ridică la suprafață toate valorile noastre și apoi le scutește și le apără, și căreia

avem să-i mulțămim vieața, cultura, casa și patria noastră. Toate aceste sunt bunuri și acviziții comune; sângele le-a câștigat, sângele le nutrește și sângele le apără; și le-a câștigat, le-a nutrit și le-a apărât anume pe sama noastră a tuturor. Pământul acesta este un pământ udat cu sânge; această casă și țară, statul și societatea sunt rodul energiei sângelui. Ele sunt deci tot lucruri mari și sfinte, pe cari trebuie să le prețuim și să ni-le dezvoltăm cu căldura însuflețirii și cu puterea muncii noastre, — deci iarăș cu sânge.

În iubirea înflăcărată și în *sentimentul social*, devenit un bun comun, salut eu spiritul de Rusalii al noiei epoce. Plin de sânge resare și soarele sufletului, dar sângele se uscă apoi și razele de soare ale iubirii de Rusalii fructifică activitatea noastră și energiile vrăjite îmbracă lumea în frumseță. — Aceste toate sunt religione, inspirație religioasă; aceste toate sunt iubire de Dumnezeu și de deaproapele!

Și apoi încă ceva! Religionea ne mai dă și o mângăiere mare! Când ostașii noștri aduc jertfe cari le întrec puterile, — când întreagă societatea e stăpânită de sforțări supraomenești, atunci în ce privește spiritul de jertfă și mărimea sufletului nu pot rămâneă înapoi nici aceia cari au pierdut mult și au suferit mult și de pe buzele cărora, chiar fără să-și dea samă, scapă din când în când vorba amară, care-i și întrebare și tânguire: „Doamne, pentruce și cu ce rost sunt toate aceste?“

Spiritul lui Dumnezeu să străbată și jalea noastră! Nu ne putem stârcli la porțile criptelor închise; sufletul înfrânt și sbuciumat nu este un monument potrivit deasupra cenușei eroilor! Nu putem să îmbătrânim în supărare și nelucrare și nu putem să accentuăm mereu cât am pierdut, când aceia pe cari i-am pierdut nu au pierdut vieața, ci și-au dat-o cu suflet mare. Să nu fie durerea noastră egoistă, ce caută numai propria mângăiere. Căci doară iubirea nu este așa, ea nu caută ale sale: nu se gândește la sine ci la altul; se gândește la acela pe care îl iubește. Slabă religione este aceea, care nu ajunge dincolo de natură și care nu-l prinde și nu-l gustă pe Dumnezeu însuș; deasemenea e slabă religionea aceea, care n'ajunge dincolo de mormânt și nu-i are și nu-i iubește și mai departe pe aceia, cari pe pământ au fost ai ei.

Și aici deci „sursum corda“; să jelim așa, cum se cade unor mame, soții și fii de eroi. Și în jalea noastră să fie suflet, să fie credință și iubire. Singur o astfel de inimă este vred-

nică de eroii noștri și de jertfa lor! Ea are lupte, are rane, în lacrimile ei curge sângele sufletului său; dar are și biruință, când se încrede în Dumnezeu și află pace. Astfel împreună ramul de finic al războiului cu ramul de maslin al păcii; finicul ne servește de stindard, iar maslinul ne încununează fruntea biruitoare!

Dr. OTTOCAR PROHÁSZKA.

La chestia reformării educației religioase în școlile secundare.

I.

După programa de învățământ de astăzi, instrucția religioasă a tinereții se termină în școlile secundare (medii), fiindcă în cele superioare (academii, universități, politehnice etc.) — exceptând teologiile — o astfel de instrucție nu are loc.

E de sigur un mare neajuns acesta, fiindcă studiul religiunii nu poate fi exhaustat nici în școlile de specialitate, necum în anii de învățământ primar și secundar, și mai ales fiindcă chiar în școlile superioare ar avea tinerețea lipsă mai mare să pună în armonie rezultatele și concepțiile științei mai înalte cu concepțiile religioase tradiționale, în cari a fost crescută. Din defectul acesta provin desechilibrările sufletești ce le întâmpinăm atât de des la intelectualii noștri. Aflăm, durere, oameni cu carte chiar și din familii preoțești, cari nu mai cred nimic și nu mai vreau să știe de nici o datorință religioasă: nu se spovedesc, nu se cuminecă, nu umblă nici la biserică, decât doar la zile mari, nu iau parte, cu un cuvânt, la nimic ce s'ar putea numi vieță religioasă. Intre astfel de împrejurări ar fi, natural, de cea mai mare înșămănată crearea unor catedre de religione pe lângă școlile superioare, ori cel puțin a unor internate potrivite pentru educarea tinereții universitare în acelaș spirit religios cași în școlile noastre secundare.

Se zice însă, și cu tot dreptul, că adevărata fisionomie a tinereții, — nu numai cea trupească, ci și cea intelectuală și morală, — se formează în școlile secundare, de aceea, dacă se desvoaltă și cultivă, precum se cuvine, simțul religios în aceste școli, atunci va putea suportă orice încercare și mai

târziu în viață. De aceea se dă în toate țerile culte atâta importanță educației religioase a tinerimii în școlile secundare și de aceea ideia reformării și îmbunătățirii instrucției religioase în aceste școli a început să preocupe cercuri tot mai mari și în biserica noastră românească unită cu Roma. Cele patru ordinariate ale provinciei noastre bisericești au numit comisiuni speciale pentru studierea mai de aproape a chestiunii acesteia, precum și pentru elaborarea unei programe noi de instrucție și educație religioasă în școlile secundare. După cât sunt informat, comisiunile încredințate de singuraticele ordinariate cu rezolvirea acestei chestiuni și-au făcut deja observările și propunerile și le-au trimis consistorului mitropolitan din Blaj, unde, după confrontarea tuturor părerilor, va avea să se lămurească aurul silințelor și năzuințelor noastre spre mai bine.

Nu sunt în nici una din comisiunile încredințate de ordinariatele noastre cu rezolvarea chestiunii, dar cred că sunt îndreptățit și eu, cum e îndreptățit ori și cine, să-mi spun părerea în chestie.

Aprob în liniamente principale ideile și motivările „noului plan de studii“ întocmit de pâr. Dr. Al. Rusu și trimis tuturor ordinariatelor noastre (publicat și în revista aceasta anul trecut nr. 10); primesc și o parte a proiectului însuș — cea referitoare la clasele superioare — dar pentru clasele inferioare aș afla altă împărțire de studii mai potrivită decât aceea care se dă în proiect. Și anume, dată fiind insuficiența pregătirii religioase cu care vin mulți elevi în clasa primă liceală¹⁾, se poate admite propunerea unui catehism, identic în terminologie, în definiții și în partea cea mai mare a materiilor cu catehismul ce se propune în anii din urmă ai școlii primare, dar aflăm de lipsă ca catehismul acela să se propună *întreg* în clasa primă și să nu se mai propună și în clasa a doua. În clasa a doua mai bine ar fi să se propună istoria biblică a Vechiului Testament. În a treia Noul Testament. În a patra un catehism mai mare, care să cuprindă și să desăvârșască

¹⁾ Deși nu se poate spune despre toți elevii cari vin în liceu că ar avea o pregătire religioasă defectuoasă. Autorul acestor rânduri constată cu bucurie, că elevii săi din clasa primă a liceului din Beiuș, au venit foarte bine pregătiți din școlile noastre confesionale. Preoțimea noastră din Bihor, Sătmâr, Sălăgiu, Maramurăș, cea mai mare parte, catehizează conștientios. Precum ca să se știe!

cunoștințele religioase din clasele inferioare. Cunoștințele liturgice pot rămâne așa, precum le amintește și proiectul pâr. Rusu.

Eu cred însă că aceasta nu e totul. Stabilirea unei programe de studii mai corespunzătoare decât cea de astăzi este numai o parte chestiunii. Instrucția trebuie întregită prin practică religioasă bună.

Se vor păstra deci mărturisirile și cuminecările mai dese. Și anume cel puțin trei la an: la începutul anului școlar, la Crăciun și la Paști, — eventual și la sfârșitul anului. Iar pentru ca vieța sufletească a tinerimii să se adâncească și să se îndrumeze și mai bine, va trebui să se țină — până acum se țin numai la două școli de ale noastre: la Beiuș și la Năsăud!) — *exerciții spirituale* anume pentru tinerime. În Dumineci și sărbători va trebui să li-se explice, *regulat și sistematic*, de către un catehet cu vocație, adevărurile credinței și poruncile moralei creștine, în exortații sau meditații anume pregătite pentru tinerimea școlară. E bine, unde se poate, să se împărtășcă tinerimea în grupe, ca amăsurat priceperii și trebuințelor sufletești ale singuraticelor grupe să li-se predice cuvântul lui Dumnezeu. Așa e, de pildă, la liceul din Beiuș, unde elevii ascultă meditațiile în fiecare Duminică și sărbătoare împărțiți în două grupe: clasele inferioare într'o grupă, cele superioare în altă grupă. Căci, — cred că oricine va recunoaște această —, nu se poate admite ca tinerimea noastră să fie lipsită de pânea cuvântului dumnezeesc, precum nu e iertat să flămânzească după această pâne nici alți poporeni ai noștri.

Nu e de ajuns însă, ca tinerimea să asculte orice predici, oricum și dela ori și cine, cum e în Blaj, pare-mi-se, ci e de lipsă ca un predicator să le vorbiască, sistematic, în cicluri de vorbiri întregi despre anumite adevăruri de credință sau anumite precepte morale, despre care apoi să li-se și ceară samă elevilor la orele de religie.

Pentru că dacă se pretinde și dela preoții de pe sate sistem și unitate în predici, cu atât mai vârtos trebuie să se pretindă aceasta dela meditațiile pregătite anume pentru tinerime. Tinerii noștri nu sunt doar iepuri, cu a căror răbdare să experimenteze acuș un predicator, acuș altul.

1) Le are și Blajul încă din anul școlar 1909/10.

Meditațiile bine pregătite întregesc în mod esențial instrucția religioasă a cursurilor obișnuite, la cari de multeori nu se poate insista în particular asupra fiecărui moment și din fiecare punct de vedere, pe când în meditații, mai ales dacă exortatorul cunoaște bine și din mărturisiri și de airea trebuințele sufletești ale tinerimii, atunci poate să le vină într'adevăr în ajutor cu cuvântul său luminător și îndreptător.

Cred că nu e lipsă, să specific, până în cele mai mici amănunte, felul cum trebuie să se pregătească aceste meditații pentru tinerime. Atâta însă trebuie să amintesc, că nu e iertat să rămână în timp de patru ani, bunăoară, vre-un adevăr de credință mai important ori vre-un precept de viață morală neluminat în una sau mai multe meditațiuni religioase. Astfel ar trebui să se explice cu deamănuntul într'o serie de meditațiuni Credeul, pe care îl recitează tinerimea de cele mai multeori fără nici o înțelegere, apoi decalogul (cele zece porunci); s'ar putea apoi expune în alte serii de meditații însămnătatea locurilor, lucrurilor, ceremoniilor sfinte (mai ales sf. liturghie trebuie explicată bine, ca să poată asista la ea cu toată mintea și inima!); tot asemenea însămnătatea sărbătorilor; s'ar putea, în sfârșit, țineă meditații și despre evangheliile Duminecii sau sărbătorii respective, precum și despre cărți întregi din Sf. Scriptură, atât a Vechiului cât și a Noului Testament, cum țineau Sf. Părinți odinioară.

Orice cicluri de meditații s'ar țineă însă, ele vor trebui să întregiască temeinic cunoștințele și convingerile religioase ale tinerimii dela prelegerile obișnuite, vor trebui să o păzească de curente de cugetare greșită ce sunt la modă (socialism, naturalism, raționalism, sentimentalism literar etc.), să-i îndrumeze pe calea cea bună lecturile și preste tot preocupările științifice și literare, să o învețe a armoniza, din bună vreme, știința cu credința și morala cu viața și să o facă, în sfârșit, să se pătrundă întru toate de concepția de viață creștină.

IOAN GEORGESCU.

II.

În legătură cu șirele de mai sus ale dlui Ioan Georgescu, profesor de religie în Beiuș, credem că e bine, ca pe temeiul datelor pozitive ce ne stau la îndemână, să dăm și noi câteva lămuriri în această chestie, care, mulțămită lui Dumnezeu, a apucat dejă deabinele în apele realizării. Lămuririle aceste vor

putea servi deoparte pentru o mai bună orientare a cetitorilor asupra stadiului în care a ajuns chestiunea, iar de altă parte pentru delăturarea unor idei greșite, ce, după cât am înțeles, există în anumite cercuri privitor la natura acestei mișcări.

Scriitorul acestor șire, pe temeiul principiilor dezvoltate mai pe larg în nr.ii 8 și 10 din 1913 ai acestei reviste, a întocmit un „proiect pentru unificarea și modificarea planului de învățământ referitor la studiul religiei din școlile medii“, pe care încă în 3 Maiu 1913 l-a înaintat, pentru ulterioară afacere, ordinariatului arhiepiscopesc de Blaj. Dela Blaj acest proiect, fiindcă intenționa aranjarea chestiunii în mod unitar pentru *întreagă provincia noastră mitropolitană*, s'a trimis ordinariatelor de Oradea-mare, Gherla și Lugoj, pentru ca să se pronunțe asupra lui. Aceste ordinariate, după studierea temeinică a chestiunii, s'au pronunțat deja asupra proiectului și răspunsurile lor se găsesc la ordinariatul nostru de Blaj, unde, dupăcum suntem informați, în curând se vor lua dispozițiile necesare pentru a se putea ajunge pe urmă la o hotărîre definitivă. Din aceste răspunsuri, din cari toate transpiră o superioară înțelegere a importanței ce o are problema de care ne ocupăm, cu știrea și învoirea celor competenți, ne luăm voie a publică în cele următoare părțile mai însemnate.

Ordinariatul de *Oradea-mare* străpune elaboratul comisiunii însărcinate cu studierea proiectului de reformă, precum și părerea separată în cauză a unui profesor de religie, — fiind de părerea, „că proiectul preste tot este corespunzător, dar dupăce cu privire la unele amănunte ale reformelor plănuite părerile bărbaților de specialitate sunt deosebite, — ar fi de dorit ca chestiunea să se expună examinării unei comisiuni speciale, la care să se admită și câte un membru din diecezele sufragane.“

Răspunsul ordinariatului dela *Gherla* are următoarele părți, cari ne interesează acum: „Din partea acestui ordinariat se vede lipsa reformei planului de învățământ și se primește proiectul numitului domn profesor, și suntem de părerea că acest plan să se declare de obligator la propunerea religiei pentru toți cateheții noștri dela școlile medii din întreagă provincia metropolitană, introducându-se însă planul acesta cu folosirea actualelor manuale deocamdată numai ca tranziție, până la prelucrarea de manuale corespunzătoare... Ar mai fi de lipsă a se dispune ca să se prelucre un plan special de

învățământ, firește în legătură cu manualele noue, ce vor fi a se edă.“

Ordinariatul de *Lugoș*, în fine, străpune părerea profesorilor de religie de la liceele din Lugoș, Arad și Petroșeni, având părerea, că „pentru discutarea și rezolvarea acestei importante chestiuni ar fi bine să se convoace la Blaj un congres catehetic. La acest congres să fie chemați: 1. Câte un reprezentant al facultăților noastre teologice; 2. Cateheții gimnaziilor din Blaj, Beiuș și Năsăud și ai preparanților din Blaj, Gherla și Oradea-mare; 3. Din arhidieceză și din fiecare dieceză sufragana câte 3 cateheți din orașele, unde un număr mai mare de școlari români gr.-catolici frecventează școlile medii de stat sau de diferite confesiuni...¹⁾ Hotărârile ce s'ar aduce în congres vor fi apoi de a se supune aprobării Arhieriei provinciei noastre bisericești, întruniți în conferință episcopescă, ca astfel să se rezolve în chip definitiv această chestie importantă și vitală a bisericii noastre“.

Dupăcum reiese din aceste răspunsuri ale ordinariatelor noastre, chestia reformării și unificării planului de învățământ dela școlile medii — și împreună cu ea și chestia manualelor de religie, — nu mai poate fi socotită ca o acțiune *privată*, lipsită de timbrul oficialității bisericești, singur competente, când e vorba de a se aduce hotărâri în această materie. Mai mult, ea ajungând în raza de preocupare a tuturor ordinariatelor provinciei noastre bisericești, putem avea firmă nădejde, că nu peste mult lucrul atât de salutar va fi dus la bun sfârșit.

Fie pe temeiul rapoartelor speciale trimise din partea ordinariatelor și a părerilor ce s'ar găsi de bine a se mai cere, fie — și credem că asta ar fi cea mai norocoasă soluție — pe temeiul lucrărilor unei „comisii speciale“, respective a unui mic „congres catehetic“, ordinariatul arhiepiscopesc de Blaj va putea veni, — să nădăjduim că încă în proxima conferință episcopescă, — cu o propunere concretă, care, primită din partea tuturor episcopilor români uniți, se va însemna pe paginile catehezei noastre cu titlul: unificarea planului de învățământ a studiului religiei dela școlile medii.

Nu voim să prevenim hotărârea ordinariatului nostru arhiepiscopesc, dar credem că e bine să se spună, că o amânare

¹⁾ Aici se amintește, foarte corect, că acel „congres“ catehetic va trebui să se ocupe și de reforma planului de învățământ și de chestia manualelor de religie dela școlile primare (elementare).

a rezolvării definitive a chestiunii — fie chiar și pe motivul, că în aceste timpuri nu s'ar putea ținea „congresul-anchetă” —, ar fi un mare inconvenient pentru practica catehezei dela școlile medii. Motivul este, că dintre manualele ce se întrebunțează acum, unele sunt epuizate total (ca bunăoară *Catehismul* de Dr. I. Marcu și *Istoria biblică* de G. Pop), iar altele aproape total (ca *Istoria bisericească* de Dr. V. Szmigelski), și o nouă ediție a acestor cărți, sau mai corect zis o nouă redactare a acestor manuale întârzie, pentru că trebuie să întârzie — căci altfel n'am făcut nimic! — din pricina proiectului de reformă. De aceea ne permitem a spune, că întrucât un congres catehetic, din orice motive, ar întâmpină greutăți, ce să nu se poată delătură, va trebui găsită o altă cale, din punct de vedere al rezultatului echivalentă, pe care chestia amintită să poată fi adusă sub coperiș.

Nu ne îndoim că ea se va găsi!

Dr. ALEXANDRU RUSU.

Rusia și biserica greco-catolică.

Prin ocuparea Galiției de către Ruși mai greu e atinsă — pe lângă Evreime — biserica greco-catolică de acolo. Odissea dureroasă a arhiepiscopului dela Lemberg, marele număr de preoți fugari sau fugăriți, cari povestesc lucruri înspăimântătoare despre executarea scurtă ori depărtarea în lăuntru Rusiei a multor preoți rămași pe lângă turma credincioasă, apoi acțiunea pravoslavnică a arhiereului dela Kiew trimis cu preoți număroși din partea sinodului rusesc în teritoriile rămase acum fără păstori sufletești; toate ne reamintesc calvarul lung și greu al bisericii greco-catolice rutene din Polonia rusească.

Sentimentele de cari a fost condusă Rusia dealungul veacurilor față de biserica unită se pot cunoaște preabine din trecutul dureros al Rutenilor sau Rușilor mici, cari — în butul multor și marilor prigoniri — au putut să țină legăturile de credință cu Roma până în jumătatea a doua a veacului 19. O recapitulare scurtă a suferințelor lor nu o cred fără interes pentru cetitorii acestei reviste, mai cu seamă între împrejurările de acum, când se evidențiază tot mai mult conturile uria-

șului colos slav dela Nord, închinător credinței „pravoslavnice“ a țarilor despoți¹⁾).

Metropola culturală a Rutenilor a fost veacuri de-a rândul Kiew-ul, de unde s'au și pornit mișcările de unire cu Roma. La sinodul din Brest (1595) opt episcopi ai provinciei bisericești Kiew—Haliciu subscriu actul unirii cu Roma. Se înțelege, că biserica neunită n'a putut privi cu ochi buni această mișcare, și năzuința Moscvei a fost să stârpească cu orice preț sămânța unirii. Astfel dela a. 1620—1707 în coastele mitropolitului greco-catolic din Kiew e pus și un al doilea, schismatic. Străduințele „ortodoxilor“ se potențează și sunt încununuate de izbândă abia cu împărțirea întâie a Poloniei (1772), când ajunge sub Rusia teritorul a două dieceze unite (Polozk și Smolensk). Lucrul cel dintâiu e, că greco-catolicilor li-se interzice orice comunicație cu Roma și chiar cu mitropolitul din Kiew, de care atârnau încă ierarhicește.

Împărăteasa Ecaterina II (1762—1796), între altele și-a pus de țință a domniei sale și readucerea la schismă a uniților, afirmând, că unirea la 1595, a fost introdusă între Ruteni cu forța. Prin împărțirea a doua și a treia a Poloniei (1793 și 1795) ajung sub stăpânire rusească alte 5 episcopate unite, între cari și Metropola Kiew. Deși în condițiile păcii împărăteasa a garantat deplină libertate religioasă pentru catolicii de ambe rituri, ea totuși a început opera distructivă încă în a. 1795, când o mulțime de biserici unite au fost trecute la neuniți, iar credincioșii prin daruri și amenințări rusești au fost siliți să-și lase legea. A înființat în Kiew o societate preoțească cu scopul de a „missiona“ printre Ruteni; această societate avea o dotație anuală de 20 mii ruble din casa statului. Episcopii credincioși au fost depuși ori trimiși în „vilegiatură“ muscălească spre Nord și Ost, sediile episcopale — cu excepția unuia — șterse. În special ce privește scaunul metropolitan al Kiewului a hotărît să nu mai fie restatornicit niciodată. Prin un terorism ne mai pomenit i-a succes să nimicească 10,000 parohii unite, să răpească 150 mănăstiri, să închidă institutele teologice și să întoarcă la schismă 8 milioane de Ruteni! — Nu e de a se uita, că la opera aceasta

¹⁾ Datele referitoare la biserica gr.-cat. din Rusia le iau dintr'un articol alui Neher din Wetzer—Welte's Kirchenlexikon (t. VII), Dr. I. Marx: Kirchengeschichte, Trier 1913 și Rudolf Vrba: Die Revolution in Russland, Praga 1906.

a dat mână de ajutor și un episcop catolic, care ajungând în grațiile curții, își uitase de chemarea sa!

Sub următorii Ecaterinei biserica ruteană s'a recules încâtva, având clipe de liniște vreme de 30 ani, ba episcopiile unite începură chiar să se înmulțească și să ia un òarecare avânt, până la Nicolae I (1825—55). Acesta continuă politica Ecaterinei. El institui un „colegiu bisericesc“ sub supravegherea ministrului de culte, și-i dădù atribuții mari. Ultimele patru episcopii unite au fost șterse, înlocuindu-le cu două dieceze, în fruntea cărora punea mitropoliți titulari: oameni adicți ai schismei și păpușe în mâinile împărătești. Secularizează o mulțime de mânăstiri bazilitane, rămânând abia vre-o 20. Școlile și seminariile rutene sunt pe rând închise, teologii uniți trebuiau să termine studiile la universitatea teologică din Petersburg; se schimbă radical dreptul de conferire a parohiilor, de asemenea se sterge dreptul de patronat și preoții sunt supuși tuturor șicanelor. Ce e mai mult: preoții sunt siliți să iscălească un formular, prin care arătau atârnaarea lor de biserica statului și reîntoarcerea la „biserica părinților noștri.“ S'a bătut chiar și o medalie în amintirea acestui act, cu inscripția interesantă: „Despărțiți la 1595 prin forță, reuniți prin *dragoste* la 1839.“ Supuși aceloraș persecuții, și credincioșii au fost martirizați cu miile, așa că sub Nicolae I au fost pierduți pentru unire peste 2 milioane credincioși, iar „recăderea“ dela biserica statului o plăteau cu averea. Amintesc în treacăt, că la a. 1840 s'a ridicat „afurisenie“ chiar și asupra numelui de „greco-catolic.“

Opera de nimicire a bisericii unite rutene e dusă la capăt sub Alexandru II (1855—1881). El oprește pe unii episcopi uniți dela consacrare, exilează pe alții, iar pe credincioșii lor îi expropriază. În acțiunea aceasta de exterminare, organele administrative recurg adeseori și la apucături viclene. Astfel un administrator impus greco-catolicilor a stors, — dela 25 preoți și 50 mii credincioși — prin înșălăciune, o adresă către Țar, cu care cer reprimirea lor în biserica statului. Cei renitenți sunt depărtați, poporul e adus pe încetul la tăcere, fiindcă deacum vorbește cnutul rusesc și sabia căzăcească. Așa că spre sfârșitul domniei lui Alexandru al II-lea nu mai poate fi vorba de o biserică greco-catolică în Rusia, deși în taină mulți, foarte mulți, erau aderenți ai unirii. Dovadă, că după *edictul de toleranță* din 1905 (răsboiul ruso-iăponez!)

chiar și numai în fosta dieceză unită a Chelmului s'au declarat catolici peste 60 mii locuitori, iar în Polonia a crescut catolicismul cu 600,000 suflete.

Faptul acesta a început să neliniștească pe cei mai mari, s'au statorit deci măsuri pentru limitarea libertății de conștiință, îngreunându-se între altele repășirea din biserica statului. Astfel celce vrea să părăsească biserica pravoslavnică rusească trebuie să se prezinte guvernorului, care ar avea datoria să încunoștiințeze numai decât autoritățile bisericești. Acestea au să „școliască“ pe fiecare în două rânduri, examinându-l și interesându-se asupra motivelor pentru părăsirea bisericii „ortodoxe“ ocrotitoare și atotmântuitoare! Dealtmintrelea guvernorii se îngrijesc prea bine — ca să nu anunțe autorităților bisericești cazurile de repășire. Sistem adevărat rusc în toate! Se știe pe de altă parte, că una dintre cele mai însemnate agende ale „sfântului sinod“ al Rusiei e să convertească la pravoslavie pe cei cari din întâmplare sunt de altă credință și n'au ajuns încă la convingerea, că una e biserica adevărată: cea ocrotită de tătucul faptic sau „in spe“ al tuturor slavilor și în genere al bisericilor răsăritene, — de țarul tuturor Rușilor!

Toate cele amintite mai sus au contribuit la slăbirea și desființarea treptată a bisericii greco-catolice rutene din Rusia. În vreme ce la a. 1771 (înainte de împărțirea Poloniei) biserica unită ruteană numără 12 milioane de suflete având 13 mii parohii și 17 mii biserici filiale, precum și 250 mănăstiri, pe atunci cu 60 ani în urmă, sub oblăduire rusească, mai numără abia 1¹/₂ milion suflete, pentru ca prin anii 60—70 ai veacului trecut să fie pierduți și acestia. Singură episcopia unită a Chelmului s'a susținut mai mult (aparținând acuș Polonilor acuș Austriei), dar la 1875 s'a pecetluit și soarta ei, întrucât cu cei 220 mii credincioși uniți a fost alipită arhiepiscopiei neunite a Varșoviei.

Astfel s'a stâns o biserică înfloritoare, fiindcă în planurile țarilor nu încăpea idea unei provincii bisericești, carea în independența ei îndrăznea să recunoască o autoritate universală, în afară de granițele imperiului rusc.

Considerând aceste, dela sine se pune întrebarea, că o stăpânire mai îndelungată a Rușilor asupra Galiției oare ce urmări ar avea asupra celor 3¹/₂ milioane de ucraini *gr.-cat.* din Galiția, împărțiți în 3 episcopate, precum și asupra bise-

ricilor unite din vecinătate. — Soartea precară a Românilor neuniți din Bucovina, procesul monstru al Rutenilor din Ungaria cu fantoama lui Bobrinsky și evenimentele proaspete din Galiția ne dau în parte un răspuns.

ZAHARIE POP.

INSEMNARI.

Imprumutul de războiu ungar. Fiecare stat, pentru împlinirea problemelor grele și însemnate, cari sunt inerente ființei sale, are nevoie de mijloace. Fără bani nu poate acoperi cheltuelile, ce le reclamă apărarea patriei și susținerea ordinii publice și nu e în stare, să facă față multelor date, ce le pretinde cultivarea multilaterală a poporului și justiția. Izvoarele de venit ale statului sunt: 1. averile lui private, ca pământ, case, păduri, mine, întreprinderile industriale, comerciale și cele pentru comunicație; 2. bunurile cetățenilor, pe cari statul îi poate constrânge, ca o anumită parte din averea lor s'o dea pentru acoperirea lipselor publice, ce se și întâmplă prin încassarea diferitelor competențe și a multor feluri de contribuții directe și indirecte; și 3. ca izvor extraordinar de venit e împrumutul de stat, ce e îndreptățit în cazul, când venitele ordinare nu acoper cheltuelile extraordinare cerute de împrejurări grele, cum sunt și războaiele.

Statul contractează împrumuturile ori dela capitaliști mari din țări străine, ce se întâmplă în împrejurări normale, ori apelează singur numai la capital indigen, ce se întâmplă atunci, când statul, pentru răutatea raporturilor internaționale, e avizat numai la puterile proprii financiare, cum e în timpul de față. Imprumutul de stat făcut între marginile țării e de două feluri: 1. împrumut național voluntar, când guvernul apelează la obștea întregă, ca fiecare să subscrie atâta, cât, între marginile posibilității materiale, îi dictează dragostea față de patrie și 2. împrumut impus, când statul constrânge pe toți cetățenii, cari au ceva, ori numai pe o clasă, să subscrie fiecare o anumită sumă din emisiune. Imprumutul intern, hotărît pentru susținerea și provederea armatei în războiul acesta fără păreche, e împrumut național voluntar.

Scopul împrumutului de stat e măreț și umanitar, condițiile pentru subscriitorii de obligații sunt favorabile, iară ren-

tabilitatea acestei emisiuni de împrumut e mare. Toate acestea sunt cunoscute din prospectele și apelele, publicate prin ziare și cerclare. Nu ne îndoim, că reușita acestei emisiuni va fi tot așa de măreață ca și rezultatul mobilizării generale și ca ținuta deamă a ostașilor în câmpul de luptă și a poporului rămas acasă.

Poporul nostru român, care peste tot n'are fiii cu latifundii, nici comercianți și industriași bogați, nici funcționari de stat și comitatensi și nici institute mari de credit și economii, cum au alte popoară conlocuitoare din patria comună, ales acum după 3 ani de grea criză economică, nu va fi în stare, să arete și în numărare însuflețirea și lealitatea față de patrie, cum și-le arată în alte direcții. Ceeace va jertfi însă și pe terenul acesta, va avea prețul filerilor văduvei din Sf. Scriptură.

Terminul fixat pe zilele 16—23 Noemvrie a. c. pentru subscripțiunea împrumutului nou nelimitat, credem, se va prolunga mai ales pentru poporul de rând, care în timpul scurt, ce i-a stat la îndemână, nu s'a putut orienta îndeajuns asupra acestei mari operații financiare a statului. În cazul acesta agitațiile și îndemnurile potențate vor avea ca rezultat însemnat nu atât sporirea în măsură mare a capitalului subscris, ci sporirea numărului acelor, cari vor lua parte în acțiune, ceeace e de importanță atât pentru ridicarea moralului public, cât și pentru a impune străinătății.

Senior.

*

Ce-i cu tipărirea Bibliei de Blaj? Cătră sfârșitul iernei din acest an, în nr. nostru din 25 Februarie, increstam, cu multă mândrie dar și cu bucuria, pe care și-o poate da după o iarnă îndelungată solia primăverii, ce se anunță — hotărîrea frumoasă și atât de însemnată din 10 Februarie a Consistorului nostru arhidiecezan, în care s'au luat dispoziții pozitive, pentru tipărirea noiei edițiuni a Bibliei lui Clain. O singură dorință aveam atunci în fața acelei hotărîri mărețe: „tipărirea să se facă cât mai cu zor!”

Se vede că presimțisem ceva. Presimțul nostru eră însă numai un ce vag și nelămurit, și în mai multe rânduri ne-am făcut chiar imputări pentru acele cuvinte de încheiere, fiindcă ni-se păreau cu totul de prisos, dupăce, ajungându-se în sfârșit până la hotărîrea din 10 Februarie, eră doar firesc, că nu va putea trece decât foarte puțină vreme și vom putea sorbi din nou învățătura atât de scumpă a cărților noastre sfinte de pe

proaspetele tiparuri ale Blajului nostru bătrân. Dar se vede că ne-am înșelat, când ne făceam acele imputări, și aveam dreptate când stăruiam ca lucrul bine început să fie și isprăvit, curând și bine.

Pe urma hotărîrii amintite a Consistoriului nostru arhidiecezan, cu puțin după ce am relevat în această revistă importanța acelei hotărîri, „Unirea“ a crezut că trebuie și că e bine să vină cu un articol, din care se puteau citi anumite nedumeriri privitor la frumuseța vesmintului. În care aveau să apară de astădată veșnicile adevăruri ale Bibliei. Se vorbea chiar de un fel de supracenzurare, din acest punct de vedere, a singuraticelor coale, nemijlocit după tipărire. Articolul acesta, scris după credința noastră, cu cel mai curat gând de-a avea, în schimbul cheltuielilor mari împreunate cu edarea unei astfel de cărți, o Biblie cât se poate mai bună, și fără să intenționeze a jigni câtuși de puțin pe cineva, a putut totuși să mai răcească zelul celor ce credeau că pot fi deplin liniștiți și în ce privește această latură a chestiunii și prin aceasta să mai opăcească puțin tipărirea primelor coale. Eram și noi de părerea că întrucât poate fi vorbă de o seamă de îmbunătățiri în aceasta privință, — e bine ca ele să se facă, așa însă ca prin aceasta tipărirea înșasi să nu întârzie în măsură mai mare. Suntem și azi de această părere și credem că alătura de corectarea de punct de vedere stilar — dacă într'adevăr se poate zice că este lipsă de așa ceva! — încapă foarte bine și se poate face simultan cu înșasi tipărirea textului astfel revăzut.

Noi nu cunoaștem mai de aproape noul vesmânt ce s'a pregătit Bibliei de Blaj și prin urmare nu putem ști în ce măsură sunt îndreptățite dorințele, ce se învârt în jurul unei atari supracenzurări, știm însă că până acum, când acuș se încheie anul de când s'a pornit această mișcare, nu s'a tipărit încă nici o singură coală din noua Biblie. Și asta e un mare rău. Lipsa unei Biblii este atât de simțită în biserica noastră, încât o întârziere atât de mare cu darea la lumină a unei ediții revăzute cu grije, ni-se pare a fi o întrelăsare culpabilă. Nu știm chiar sigur, dacă întârzierea tipării se datorește singur ideei de suprarevizuire — și la altceva abia ne putem gândi —, nu știm apoi nici aceea, că această întârziere până când va dură, dar îndrăznim să spunem, că decât o amânare ad calendas graecas a tipării unei Biblii absolut

inescepționabile din punctul de vedere al limbei — dacă peste tot se poate așa ceva! —, mai preferim de o mie de ori tipărirea ei acum, în forma, în care ni-se îmbie, care nici pe departe nu poate fi atât de neglijată, dupăcum ar putea cineva crede pe baza celor ce s'au scris în „Unirea“.

Încheiem deci și de astădată cu dorința că tipărirea noiei Biblii să se facă cât mai cu zor, de se poate în haina cea mai strălucitoare, iar dacă asta nu se poate, ne mulțumim și cu o haină cu adevărat frumoasă.

Dr. Alexandru Rusu.

CRONICĂ.

Prima enciclică a noului Pontifice. După apelul călduros pentru pace lansat curând după întronizare, noul papă pășește acum în fața lumii cu prima enciclică. Primele enciclice ale papilor, cari cuprind, de obicei, programul de acțiune al aceluia, căruia s'au încredințat frânele guvernării bisericii lui Hristos, sunt așteptate totdeauna cu cel mai mare interes. De astădată din cauza evenimentelor extraordinare ce se succedeză cu o atât de uimitoare repeziune, acest interes a luat proporții cu adevărat fabuloase. Cu toate acestea au trebuit săptămâni întregi, pentru ca cuvântul papal ce poartă datul de 1 Noemvrie, să străbată până la noi. Firul telegrafic a adus, ce-i drept, încă mai înainte un rezumat, mai mult ori mai puțin bun, al enciclicei, dar textul ei însuș l-am putut avea abia cu o zi înainte de închierea acestui număr al revistei. De aceea ne mărginim acum la relevarea părților ei principale, rămânând ca în numărul viitor să ne ocupăm mai pe larg de cuprinsul ei cu adevărat frumos, vrednic de un cap al întregii biserici.

Benedict al XV-lea mănecă din considerarea „stării vrednice de plâns“ în care se găsesc popoarele Europei, și chiar ale lumii întregi, insistând pe larg asupra cauzelor *adevărate*, cari au putut provoca aceasta tristă stare. Ele, după părerea lui, pot fi rezumate în aceste patru: lipsa iubirii dintre oameni, nesocotirea autorității, rivalitatea păcătoasă dintre clasele deosebite și râvna nesăturată după bunurile pământești. Se ocupă apoi de mișcarea modernistă, combătută cu atâta energie de antecesorul său și înfierează după cuviință extravaganțele „catoli-

cismului integral“, ducând prin aceasta apele în alvia lor obișnuită. În câteva cuvinte mai reîmprospetează doleanțele bisericii privitoare la situația precară ce s'a creat Scaunului papal prin confiscarea statului bisericesc, și încheie apoi implorând dela Dumnezeu, prin mijlocirea Preacuratei Fecioare, pacea atât de mult dorită. (ar.)

*

Papa pentru răspândirea Bibliei. Intre primele manifestări ale ideilor ce călăuzesc pe noul papă Benedict al XV-lea în guvernarea bisericii lui Hristos, este și o scrisoare adresată nu demult Card. *Casseta*, patronul „societății sf. Ieronim“, întemeiată în 1902 pentru răspândirea cărților sf. Scripturi.

În această scrisoare papa se plânge cu multă dreptate că foarte puțini creștini culți, și chiar preoți, sunt aceia cari ar putea răspunde cu un da, când ar fi întrebați dacă au citit în întregime cartea cărților, cea mai măreață capodoperă a literaturii mondiale, privită chiar și numai din punct de vedere curat natural. Cu totul altele ar fi însă rezultatele dacă întrebarea nu s'ar pune privitor la sf. Scriptură, ci la scrierile lui Zola sau alui Haeckel bunăoară. De aceea Pontificele își exprimă foarte răspicat dorința, că societatea să-și dea toată silința, lucrând în tot chipul și cu toate mijloacele într'acolo ca Biblia să nu lipsească de pe masa nici unei familii creștine. Zilnic — așa urmează sf. Părinte — să se citească în familii părți din sf. Scriptură, pentru ca dintr'însa să învețe a trăi cu adevărat creștinește. Convingerea sa nestrămutată e „că tot năcazul și toate neînțelegerile cari privesc chestiile de credință provin de acolo, că nici creștinii nu cunosc de ajuns evangheliile“.

Scrisoarea aceasta papală îndreptată către societatea sf. Ieronim, are valoare programatică și se îndreaptă proprie către întreagă lumea creștină. Cuprinsul ei ne sună prin urmare și nouă, cu deosebirea că la noi îndemnul papei privitor la răspândirea sf. Scripturi deocamdată poate fi interpretat numai în sensul, că e timpul suprem să ne dăm toată silința pentru ca să avem odată Biblia, a cărei răspândire am putea s'o încercăm.

Fie ca cuvântul acesta de îndemn al papei să accelereze și el scoaterea noiei ediții a Bibliei de Blaj, care din nici un motiv, nici chiar acela al războiului, nu-i permis să întârzie. (ar.)

*

Contele Tisza și Români. Cutez, să mă număr între acei mulți, cari cunosc poporul nostru în amănunte. Am luat parte în bucuriile și durerile lui. Îi cunosc năcazurile, poverile, tendințele și aspirațiunile. Știu, cum își petrece, cum plânge și cum lucrează. În turnee electorale am văzut însuflețirea lui pentru drepturile naționale și hotărîrea de a și-le apăra pe cale legală, fără dorința de a știrbi drepturile altora. La misiuni sfinte populare am cunoscut fondul moral admirabil al acestui popor, care știe, să laude bunătatea lui Dumnezeu și să se resigneze în voința Lui și m'am edificat, văzând interesul viu și voința de a-și mântui sufletul prin ținerea și împlinirea poruncilor Domnului. Am admirat purtarea lui exemplară la serbările culturale jubilarie ale Asociației, ținute la Blaj, în Aug. 1911, ce eră o puternică dovadă despre dragostea caldă pentru cultura și literatura lui. În 29 Maiu 1912, la meetingul din Alba-Iulia, am văzut manifestarea grandioasă a iubirii și alipirii lui de legea și de biserica noastră. În raporturile lui cu străinii totdeauna l-am văzut cu bunăcuviință, față de mai mari cu stimă, iar față de binefăcători cu recunoștință. — În general, poporul nostru e bun, inteligent, treaz, cu frica Domnului, curățios, harnic și pacient, ținând cu sfințenie la principiul: Ce ție nu-ți place, altuia nu face.

Cunoscând acest chip frumos al poporului nostru și știind, că n'are simpatiile și iubirea conlocuitorilor, că e bănuțit chiar și că prejudeciile și suspiționarile, ce se cultivă față de el, îi pricinuesc multe rele, am zis și eu cu alți mulți, că bunul Dumnezeu va aduce vremea, când, împrăștiindu-se ceața de pe ochii bănuitorilor, se vor convinge cu toții despre lealitatea și importanța morală și fizică a neamului nostru. Vremea așteptată a și sosit. A venit războiul acesta, care ca o furtună, ce curăță aerul, a început să alunge negura deasă și să strice păretele, ce despărția pe Români de Maghiari. Sufletul bun al poporului nostru, în acestea timpuri grele, s'a manifestat așa de puternic, așa de demn și de viteaz, cu atâta iubire și lealitate față de patrie, încât premierul Ungariei, contele Tisza, în scrisoarea adresată I. P. S. Sa metropolitului Mețianu, a trebuit să recunoască cinstea, vitejia și vrednicia lui. În legătură cu aceasta recunoaștere, contele Tisza a făcut și câteva aluzii vagi privitor la concesiunile, ce ar fi aplicat să le facă pe sama Românilor. Cum se vor prezentă concesiunile promise în concreto, nu putem ști. Sperăm însă, că contractul de sânge, ce

I-au încheiat fiii neamului nostru cu fiii poporului maghiar, pe câmpul de luptă, va aduce mult dorita pace între acestea două popoară creștine și de o mie ani împreună locuitoare, va aduce o pace *statornică, întemeiată pe dreptate, pe iubire și pe încredere reciprocă*. În scopul acesta ar trebui să se pregătească inimile tuturor prin pastorale, de pe amvoanele tuturor bisericilor, dela catedrele școlilor, în ziaristică și în diferitele societăți culturale, literare, filantropice și economice. Numai așa vom ajunge la îmbrățișarea păcii cu dreptatea. (șr.)

*

Din suferințele ziaristice românești. În nrul 17—18 dela 15 Noemvrie c. al revistei »*Foaia scolastică*« profesorul Valer Suciuc subscrie „Raportul comitetului de redacție“ adresat adunării generale a Reuniunii învățătorilor gr.-cat., ce în timpuri normale s'ar fi ținut acum în toamnă. Este o lungă și dure-roasă poveste raportul acesta, o frământată odisee a unei reviste românești, născute din însuflețirea unor momente luminoase acum sunt 16 ani, lumina cărora însă n'a avut decât puterea slabă a unor umilite scăpărări, întărite puțin în mod mehanic, an de an, cu ocazia adunărilor generale învățătoresți.

Sermana noastră soră, parecă voește să-și cânte cântarea de lebedă, albă ce se sfârșește plutind printre valurile extrem de neprielnice ale mărilor gazetăriei românești. Ea cu pomposul titlu de „organ al reuniunilor învățătorilor gr.-cat. arhidiecezani, gherlani, hățegani, lugojeni și sălăgeni“ este silită să plece steagul, acum când atâtea steaguri se pleacă, sub greutatea unei datorii de 11,504.22 cor. la fondul reuniunii proprii și având abonamente neîncassate de 25,397.59 cor. „cel mai mare record în toată direcția“, cum zice cu o ironie foarte fină raportul.

Dar oare care poate să fie cauza acestui sfârșit? Nu este greu să-l găcim, ni-l spune și dl administrator al revistei: lipsa totală de interes în ceice ar fi fost datori să se intereseze de ea. Cu ocazia tuturor adunărilor generale, toți erau de acord „că e *absolut necesar*, ca organul reuniunii să apară și mai departe“, apoi se legau, că îl vor susține și abonă și plăți și nu treceau câteva luni și „*Foaia scolastică*“ abia încasă cât trebuie pentru expediție.

Este sigur, că o foaie slabă nu se poate susține nicăiri din abonamente. Este sigur însă, că la noi Românii rar se poate susține din ele și o foaie bună. Oamenilor le place să

cetească, le place uneori poate și să scrie, dar nu le place să plătească. Avem la durerosul răvaș al istoriei ziaristice românești un catalog întreg de foi și reviste, cari au licărit câțeva vreme, ca să se poată adânci în întunec din simplul motiv, că cei mai mulți cetitori erau abonații restanțieri.

„Foaia scolastică“, își va fi avut și ea punctele sale obscure, dar cum a fost, a prins bine și mult timp eră singurul organ, care reprezintă cu adevărată demnitate tagma învățătorului român. Sprijinită în mod moral de unii colaboratori, cari fac fală oricărei reviste românești cu scrisul lor, ea, mai ales după o oarecare premenire lăuntrică, a fost ajuns să se impună tot mai mult pe terenul său propriu. Durere însă, când se așteptă să reverse mai multă lumină, trebuie să-și sisteze apariția. Și ne gândim acum la cele cinci reuniuni, a căror organ este și nu ne putem dumeri. Și ne gândim la mulțimea aceea măricică de dascăli uniți din patru dieceze, cari nu pot susține o revistă à 8 cor. la an. Și ne gândim poate și la unii preoți și la unele senate scolare, cari au primit în două rânduri cercularele metropolitane dela Blaj, cari voiau solvirea abonamentului acestei foi chiar și din cassa școlii și a bisericii și rămânem încă odată pe gânduri lângă mormântul deschis al „Foi scolastice“. Nu ne mai prinde mirarea de suferințele „Unirii“, nu ne mai vine să ne încredem prea tare nici în puterile tinere ale „Culturii Creștine“ și ni-e teamă să nu se poată scrie tot cu mai mult adevăr „să fii orice vei fi numai gazetă românească să nu fii“. Amin. (ic.)

Cărți și reviste.

Selma Lagerlöf: Marama Sfintei Veronica. Traducere de A. Lupean. Orăștie 1914.

Distinsa scriitoare svedeză, încununată cu marele premiu Nobel, e cunoscută în literatura universală, ales pentru minunatele ei legende, cari alcătuiesc apoteoza Mântuitorului și a întâiului veac al erei creștine. În veacul nostru de scepticism, când credința pare a fi tot mai mult eclipsată de strigătoarele curente la ordinea zilei, avem o deosebită mângâiere, să constatăm, cum cele mai alese talente literare își concentrează toată lumina sufletului lor de artiști asupra umilei iesle din Betlehem; asupra învățăturilor blândului prooroc din Galileia, care a reușit să prăbușească *totuș* strălucirea deșartă a Cezarilor mândri și a Romei pornită spre povârniș.

Zei de marmoră și bronz s'au coborît de pe pedestale — căci nu eră suflare în gura lor... Și Cezarii sfidători, cari au asvârlit în gura morții atâtea mii și mii de creștini s'au pomenit, deodată, cum strălucirea lor se întunecă, în fața *adevăratai* lumini, ce se revărsă dela Răsărit.

E atâta candoare în acele zile ale crepusculului creștinismului!

Marii măestrii ai condeiului, ai penelului și ai daltei — alături de nemuritorii compozitori — au aflat în totdeauna izvor de inspirație în ele.

Și vor află și de aci înainte.

Ne rezervăm, să indicăm altădată, într'un articol deosebit, operele literaturii moderne, inspirate din această epocă. Acum amintim numai două-trei: »Fabiola«, celebrul »Quo Vadis« alui Sienkievicz, »Ultimele zile ale orașului Pompeji« de Buiwer »Un nebun pe tron« de Al. Dumas (tatăl).

În literaturile mai înaintate acest gen e cultivat cu deosebită predilecție, recrutând în preajmă-i chiar și talente mari și deosebit de sceptice, cum e Anatole France, în »Thaïs«.

De astă dată ne restrângem la traducerea dlui Lupeanu din Selma Lagerlöf, din care n'am mai cetit decât un singur volum în românește¹⁾, deși literaturile străine cuprind traducerea complectă a operelor numitei scriitoare.

»Marama Sfintei Veronici« e o minunată povestire, în care ni-se zugrăvesc tablouri din veacul prim al creștinismului. În anii din urmă ai crudului împărat Tiberiu, o familie creștină se refugiază în munții Sabini. Aici nimerește și Faustina, bătrâna și credincioasa slujnică a împăratului, care eră grav bolnav de lepră. Nu mai eră leac pentru această boală incurabilă. Dar credincioasa servitoare, aflând că în Răsărit e un prooroc bun și milostiv, care face minuni, pornește într'acolo.

Nu L-a mai întâlnit însă, decât în drumul spre Golgotha, și fără să-L cunoască, i-s'a făcut milă de el și i-a șters sudoarea și sângele de pe față, cu marama ei, când L-a văzut, că îmbrânțește sub povara crucii. Imagina lui Hristos a rămas imprimată pe maramă și Cezarul Tiberiu s'a vindecat din lepră, privindu-o. Când au ajuns apostolii în insula Caprea, Faustina eră pe patul morții. »Dar vremea a îngăduit, ca ea să fie primită între învățăceii marelui prooroc, și a putut fi botezată,

¹⁾ Selma Lagerlöf: Legendele lui Isus Hristos trad. din original de N. D. Ciotori, Vălenii de Munte, 1911.

înainte de a-și da sufletul. Și în botez i-au pus numele Veronica, fiindcă dânsa a avut parte să aducă oamenilor chipul *adevărat* al Mântuitorului lor.

Până aici povestea.

În amănunte nu intrăm, căci ar trebui să reproducem capitole întregi, lucru ce-l poate face cetitorul singur, resfoind cele 64 pagini ale broșurii.

Ținem să remarcăm totuș splendidul capitol al VII-lea, în care se redau, cu o artă desăvârșită vedeniile din visul Proculei — nevasta lui Pilat — în noaptea când Mântuitorul a fost osândit la moarte; — și acela cu pitoreasca descriere a drumului dela Ioppe la Ierusalim.

Traducerea dlui Lupeanu e într'o românească neaoșă, păstrând mireasma bunului stil al vechilor noastre cărți sfinte. (Al.)

*

În editura mănăstirii dela Prislop au ieșit de curând »tipărite acum întâia dată cu litere latine după manuscrisul original, cirilic« *Exercițiile spirituale* ținute în 1818 și 1820 de învățatul prepozit dela Blaj *Teodor Papp*.

Pe Teodor Papp îl cunoaștem mai deaproape abia de doi ani de zile, de când bineîngrijite de păr. Ștefan Roșianu au văzut lumina splendidele »Învățături de pocăință«. Hărnicia neobositului canonic abia acum la o sută de ani a început să fie răsplătită după vrednicie. »Exercițiile spirituale« publicate cu aceeaș grijă tot de păr. Roșianu, sunt ecoul fidel al »Învățăturilor de pocăință«. Aceeaș bogăție de idei, acelaș prisos de dovezi scripturistice, aceeaș abundență de afecte și de aplicări practice, concretizate pentru lipsurile sufletești ale oamenilor cărora le sunt spuse și scrise și tot aceeaș artă destul de iscusită de a potența verva oratorică atunci când ascultătorii încep să cadă pe gânduri, toate aceste calități, cari între împrejurări mai prielnice ar fi creat un mare talent, le aflăm deopotrivă în cartea din 1914 alui Teodor Papp cași în cea din 1912.

În literatura noastră omiletică se simte un gol nespus de mare, care a fost încercat de unii oameni cu tragere de inimă să se înceapă a vol să fie umplut. Din aceste sforțări cuvioase s'au pornit unele reviste de predici și editurile de cuvântări bisericesti spicuite din produsul fecund al vechilor dascăli dela școlile Blajului. Fără îndoială năzuințele aceste au adus mult bine în biserica noastră, însă pare că au rămas să fie remunerate mai mult numai ori aproape numai de Dumnezeu, iar nu și de oameni. Și nu este bine așa. De multe ori s'a cheltuit și muncă și bani (să zicem de pildă la edarea cuvântărilor lui Maior) pentru ca să rămână multe exemplare nefăcute, capital ce nu aduce nici un procent nici material nici moral. »Învățăturile de pocăință« s'au desfăcut, dar de sigur le-a sprijinit

mai mult istețimea editurii și numărul restrâns al tirajului decât dragostea noastră pentru cărțile bune. Ajunge-vor oare frumoasele »*Exerciții spirituale*« la triumful unei alte ediții? Se sfiște condeii să aștearnă pe hârtie barăm un »poate că da«, cu toate că ar fi vrednice.

Le recomandăm cu insistință. Costă 1 cor. 50 fil. și se pot afla și la librăria seminarială. (ic.).

Cărți întrate la redacție.

M. Theodorian—Carada, Vasile Lascar (1852—1907). București 1913. Prețul 2 lei.

Octavian Prie, Jertfe. Piesă dramatică în 4 acte. Blaj 1914. Prețul 1 cor.

Gavril Pop, Părți alese din fabulele lui Esop. Ediție pentru popor. Blaj 1914. Prețul 50 fil.

Ioan von den Driesch, Cheia de aur a raiului sau pă-rerea de rău desăvârșită. Traducere. Blaj 1914. Prețul 10 fil.

TELEFON.

P. Reghinul-săsesc. Dupăcum puteți vedea din elenclul cărților »întrate la redacție«, broșura pe care o anunțam în nr. trecut, în legătură cu traducerea ei făcută în Iași, a apărut deja și în Blaj și se vinde cu prețul de 10 fileri. La comande mai mari, pe cât știm, se dă rabatul cuvenit. Mai mult, dintr'un ultim număr al revistei Asociațiunii noastre »*Transilvania*« am înțeles, că broșura din chestie va apare în acest an și între cărțile din biblioteca populară a Astei. Așa că într'un singur an minunata broșură alui *Driesch* va fi apărut în trei ediții, răspândindu-se în mii și zeci de mii de exemplare. Noi numai bucură ne putem, fiindcă ea este cu adevărat o »cheie de aur a raiului«.

C. în C. Dacă în învălmășala și volbura de acum s'ar urma metodel, ce-l doriți, tot ce s'ar spune, ar rămâne nebăgat în samă, s'ar pierde ca un lucru fără valoare. Noi credem, că sunt destul de limpezi năzuințele, ce s'au depus și se depun în scopul deșteptării conștiinței păstorilor și prin aceștia a poporului la o viață și mai frumoasă și mai conștientă. Lucrul cel mai de căpetenie e întărirea credinței, care să se manifesteze pe toate treptele în o practică sănătoasă, plină de nobleță și de dreptate, de altă parte să fie lipsită cel puțin de greșelele mai mari și de mizeriile, cari amărăsc și decepționează în toate momentele, în cari ne uităm, că martiriul nu s'a terminat. Lucrul n'a fost zădarnic. Cum ploaia lină intră pe neobservate în pământ și contribuie la fertilitatea lui, așa lucrarea fără sgomot a contribuit și va contribui tot mai mult la întoarcerea privirilor spre adevăr și dreptate. — Mângăiere dela Domnul!

Dr. R. Feldpost 91. Nu știam că revista noastră poate să între și în tabără. De acum vă trimitem toți numerii, suplinind și numerii ce vă lipsesc. — Dumnezeu vă păzească și vă readucă în pace și încununăți de glorie.

M. Rodna-veche Din suma trimisă în luna aceasta abonamentul e achitat și pe anul 1915.

Pentru redacție răspunde: Dr. Alexandru Rusu.

Proprietar-editor: Membrii redacției.